

Olin mukana Karjalan Liiton järjestämällä matkalla (Sortavala Suojärvi–Jessoila–Aunus–Syväri–Kannas) heinäkuun puolivälissä. Matkalla oli etupäässä Karjalassa syntyneitä ja kotinsa sinne jättäneitä. Nuorin matkalaisemme 18-vuotias Markus sai Suojärvellä nähdä vaarinsa kotipihan.

Moni etsi ja löysi nuoruusmuistoni kotikylästä ja sotaajan muistumia suunnalta Loimola, Kollaa, Nurmoila jne. Paljon oli meille kaikille uutta: vanhoja karjalaiskylä tsasounineen Aunuksen Karjalassa, Syvärin luostari, Staraja Ladoga ja siellä Aleksanteri Saksan johtamat arkeologiset kaivaukset, Viipurin torillakin ehdimme loppumatkasta pyörittää katsoa kaupunkimiljöötä.

Omana roolinani oli kertoilla matkan varrella Karjaloiden historiallisista vaiheista.

Luovutettu Karjala oli luonnollisesti oma kokonaisuutensa. Itä-Karjalassa ovat suomalaiset ja karjalaiset kohdanneet toisensa monin tavoin historian eri vaiheissa. Aunuksen retki (1921), sukulaissiteet rajan molemmin puolin Raita-Karjalassa, loikkarien liikenne rajan yli ihannemaahan Suomen pulavuosina 1920–30 -lukujen taitteessa, amerikansuomalaisten taival unelmien yhteiskuntaa rakentamaan samoina aikoina. Suomalaisten kommunistien johtama Karjala 1920–35 ja sitten heidän joutumisensa Stalinin terrorin jalkoihin. Sitten tuli sota, suomalaismiehitys, suomalaiset koulut, kirkko ja keskitysleirit.

Nyt kohdatessani karjalaisia, kysyin aina ”a mis sie voinan aikaan”. Vastaus oli: Sibiriis tai moni oli ollut kotikylässään. Nyt voidaan jo paljastaa suomalaisajan olleen hyvä aika, kaksikymmentä vuotta sitten asiaa ei uskallettu edes ääneen muistella.

Sortavalassa tutustuimme kaupungin arkkitehtuuriin kaupungin pienoismallin tekijän arkkitehti Martti Jaatisen opastuksella. Hän kertoi meille myös tämän päivän isäntien kiinnostuksesta säilyttää kaupungin keskustan miljöö, mikä on vaatinut suomalaisista herä-

kansuomalaisen tytär, jolle kielen taito on isän perua.

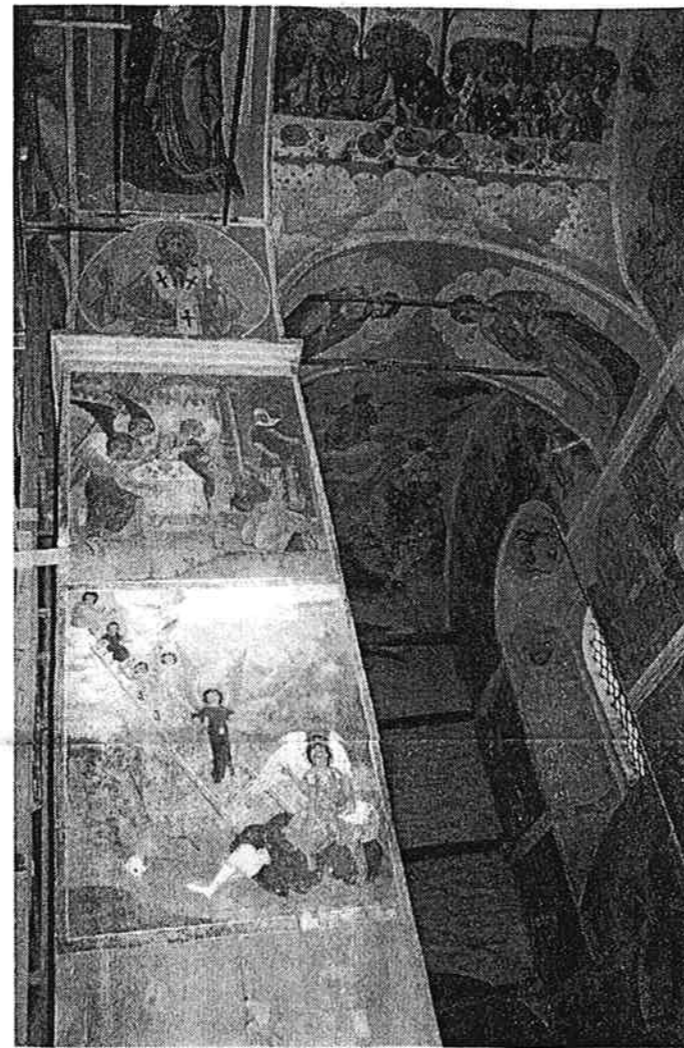
****

Matkasimme seuraavana aamuna Laskelän kautta Suistamolle tutustumaan suomalaisten huolehtimaan ortodoksisen kirkkoon, jossa riittää paljon kunnostettavaa. Edelleen jatkoimme taivalta Loimolan kautta Kollaalle. Sieltä löytyi muistomerkki, joka muistuttaa meitä niistä 105 päivästä. Pieni suomalaisosasto piti puoliaan siellä sodan viimeiseen päivään asti, jolloin oli alkamassa taas uusi puna-armeijan uusi yritys läpi suomalaislinjan. Salama tai joku tuntematon voima oli iskenyt muistopaaden kärjen maahan.

Suojärven keskusta Suvilahti muistutti meitä sodanedeltä neestä metsätöiden vaurastuttamasta ortodoksispitäjästä, jonka itäisin kolkka, Hirsylän mutka kätkee ainutlaatuisen episodin talvisodan historiasta. Sen lähes 2 000 asukasta jäivät kesäkuuhun 1940 asti puna-armeijan käsiin. Helmikuuhun 1940 asti siellä yritettiin rakentaa suomalaista neuvostohallintoa, mutta kun siitä ei tullut mitään eikä Suomeakaan ollut kukistettu, siirrettiin asukkaat talvipakkasten purressa parin sadan kilometrin päähän Kaimaojan ja Interposolkan metsätyökeskusten parakkileireihin. Kymmenille tuo taival oli kohtalokas.

Matka jatkui entiseen Neuvosto-Karjalaan Jessoilaan Säämäjärven rannalle. Vastassamme olivat paitsi karjalaiset isäntämme myös karjalainen asiantuntijaoppaamme Ludmila Markianova, kielen tutkija ja opettaja, syntyisin Saarikosken kylästä Aunuksen läheltä. Hän esitteli meille vanhoja karjalaiskylä. Ludmila on yksi asiantuntija pienestä joukosta, joka yrittää elvyttää karjalan kieltä ja on kirjoittamassa muun muassa livvin kielen (aunuksenkarjalan kielimuoto) kielioppi ja vaalimassa karjalan kieltä opettajana pedagogisessa yliopistossa Petroskoissa.

Hänen kertomansa haasteteluista kieliaineiston kokoamisessa kosketti myös sota-

Aleksanteri Syväriläisen luostarin pääkirkossa pääosa seinämaalauksista oli heinäkuuhun mennessä kunnostettu, Karjalan Liiton matkalaiset panivat merkille.

Opettaja Zoja Saveljeva Jessoilasta pitää yllä karjalaista elämäntapaa kannustaen kotikyläläisiäänkin livvin kielen ja kulttuurin vaalintaan.

Luovutettu Karjala on luonnollisesti oma kokonaisuutensa, mutta Itä-Karjalassa ovat suomalaiset ja karjalaiset kohdanneet toisensa monin tavoin historian eri vaiheissa

Kohtaamisia Karjalassa

tallentaa.

Jessoilan kulttuuritalossa meille järjestettiin illanvietto, josta menimme kukin tahoillemme meidät majoittaneisiin isäntäperheisiimme. Emäntäni Zoja Saveljeva on opettaja, yksi Jessoilan sieluja, joka pitää yllä karjalaisesta elämäntapaa. Hän

mämme kalmistaa tsasouineen. Matka jatkui edelleen Korzan, Mangan ja Nuosjärven kautta ohjautuen Pyhäjärvelle. Mangassa oli erinomaisessa kunnossa oleva 1700-luvulla laadittu tsasouna korkealla mäellä, jonka kainalossa itse kylä sijaittiin.

Arvin vanhoihin muistikuvii nähden kovin vähäiseltä ja siitä oli jäljellä vain pienenevä tiilikasa. Muutoinkin sodan ”jälkiä” hyödynnettiin. Esimerkiksi Nurmoilan sotilaskentän pinnan tiivisteenä olleita metallipalkeja oli käytetty runsaasti nurmoilalaisten talojen aitama-

taipaleella hänellä oli Väinö Pahomov, joka kuitenkin kääntyi takaisin Aunuksessa, kun matkantekoon tuli mutkia. Vanhemmat jäivät sinne, eikä hän voinut heitä jättää, ”viuluun muka meni hakemaan”. Kotikylässä seurasi väestön kuulusteluita ja Väinö tuomit-

Myös Paula Klemolalle on uusi aika tuonut mahdollisuuden avoimesti vierailu kotikunnailaan.

Paluumatkalla Kuujärveltä poikkesimme Sammatuksessa. Siellä oli suomalaisten PSS-aseaman pääteipiste ja vahvasti linnoitetut asemat. Sammatuksessa oli korkealla mäellä metsikössä puna-armeijan sotamuistomerkki: panssarivaunu ja muistotaulu, johon oli kirjoitettu parinkymmenen upseerin ja aliupseerin nimet ja päivämäärä 23.6.1944, miehistöä ei mainittu.

Hieman syrjäpäässä oli räjäytetty suomalaisbunkkerin ”luuranko”. Muistomerkki oli ollut jokavuotinen muistotilaisuusien pitopaikka, vaan nyt oli tanner villiintynyt ja monella tavoin rapistunut, haalistuneita muovisepeleitä.

Viimeisen päivän matkareittimme kulki Syvärin Luostarille, joka oli vuosikymmenien aikana pahoin rapistunut ja menneisyyden mahtavuudesta oli vain aavistus.

Luostarin toisessa puoliskossa toimii (mieli)sairaala, jonka pihalla muutama potilas käyskenteli. Suomalaisille uutisissakin tutuksi tullut heimoijemme Jalo Heikkinen asusti siellä vuosikymmeniä ennen pääsyään Suomeen viime vuonna. Rakennuksen sisäpihalla ollut kirkkorakennusta oli alettu restauroida. Jostain ilmestyi äkkiä paikallinen asukas, joka avasi ovet ja saatoimme tutustua pahoin rapistuneisiin taidearteisiin.

****

Matka jatkui Syvärin yli Lotinanpellon kohdalta kohti Pietaria Laatokan etelärantaa. Taisaisen leveän pikatien varrella oli kymmeniä marjan myyjiä (lakkoja ja mustikoita). Matkanjohtajamme Helena Vallan järjestämien eväiden syöntitauko oli Olhavajoen suulla Staraja Ladogassa, joka on vanhimpi pohjoisen Venäjän kaupunki.

Siellä liikutaan Venäjän val-

takunnan syntysijoilla. Kaupunki on ollut jo neuvostovaltan aikana perusteellisten restaurointien kohteena. Nyt siellä tehdään arkeologisia kaivauksia, jotka tuovat Aleksanteri Saksan mukaan paljon mielenkiintoista aivan uutta tietoa varhaisen Venäjän historiasta.

Pietarissa tankkasimme bussin ja käännymme kohti Kannasta. Pietarin vaikutus näkyi erinomaisesti valtavana uudisrakentamisessa. Vanha suomalainen huvila-asutus saa rinnalleen nykyvenäläistä rakkaiden huvila-asutusta, joka tuo mukanaan valtavasti arkkitehtuuriltaan kirjavaa rakennuskantaa. Se ilmentää mitä ihmeellisimpiä oivalluksia osoittamaan omistajiensa vaurautta. Viimeinen illallisemme oli

Terijoella, jonne tulimme hieinan myöhässä viivähdyttämme niin monen mielenkiintoisen kohteen äärellä. Vastassa meillä oli taas paikallinen opas, joka palautti mieleni taas vanhaan. Oppaan puheessa oli jotain tuttua ja kysyin oletko karjalainen. Hän yllättyi, että arvasin oikein. Hän sanoi olevansa Mägrin kylästä (Aunuksen läheltä), mutta asunut Leningradissa 1970-luvulta alkaen ja olen jäämässä pian eläkkeelle.

Keskustellessamme karjalan kielestä hän tokaisi. Sehän on venäjän sukulaiskieli. ”Niinkö?”. Siinä kun on paljon samoja sanoja kuin venäjän kielessä. Emme jatkaneet keskustelua, kun oppaamme (opettaja) ei ollut tullut ajatelleksi, että asia voisi olla päinvastoin. Siis karjalan kieleen on tullut paljon lainasanoja venäjän kielestä, jonka paineessa aunuksilaiset ovat eläneet vuosisatojen ajan. Neuvostomentaliteettiä oli myös siinä, että tarjoilijat lähtivät kotiin työvuoron päättyessä juuri meidän sinne tullessa. Oppaamme joutui palvelemaan meitä tarjoilussa. Että sillä tavalla. Hänellä on ollut sellaisia opettajia.

Karjalaisten kanssa on mukava matkustaa.

Teksti: Antti Laine
Kuvat: Helena Valta

Omana roolinani oli kertoilla matkan varrella Karjaloiden historiallisista vaiheista.

Luovutettu Karjala oli luonnollisesti oma kokonaisuutensa. Itä-Karjalassa ovat suomalaiset ja karjalaiset kohdanneet toisensa monin tavoin historian eri vaiheissa. Aunuksen retki (1921), sukulaissiteet rajan molemmin puolin Raja-Karjalassa, loikkarien liikenne rajan yli ihannemaahan Suomen pulavuosina 1920–30 -lukujen taitteessa, amerikansuomalaisten taival unelmien yhteiskuntaa rakentamaan samoina aikoina. Suomalaisen kommunistien johtama Karjala 1920–35 ja sitten heidän joutumisensa Stalinin terrorin jalkoihin. Sitten tuli sota, suomalaismiehitys, suomalaiset koulut, kirkko ja keskitysleirit.

Nyt kohdatessani karjalaisia, kysyin aina "a mis sie voian aikaan". Vastaus oli: Sibiri tai moni oli ollut kotikylässään. Nyt voidaan jo paljastaa suomalaisajan olleen hyvä aika, kaksikymmentä vuotta sitten asiaa ei uskallettu edes ääneen muistella.

Sortavalassa tutustuimme kaupungin arkkitehtuuriin kaupungin pienoismallin tekijän arkkitehti *Martti Jaatisen* opastuksella. Hän kertoi meille myös tämän päivän isäntien kiinnostuksesta säilyttää kaupungin keskustan miljö, mikä on vaatinut suomalaista herätystyötä. Näyttää siltä, että nyt olla etenemässä jo lupaavaan suuntaan. Paikallinen oppaamme oli jo edesmenneen ameri-

Särkilahden idyllistä kylämiljöötä ihailmassa Sortavalan tuntija *Martti I. Jaatinen* (oik.) ja *Seppo Rapo*.

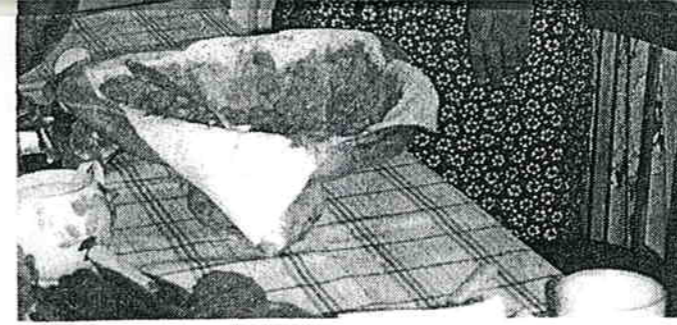
Suvilahti muistutti meitä sodanedeltä neestä metsätöiden vaurastuttamasta ortodoksispiitäjästä, jonka itäisin kolkka, Hyrsylän mutka kätkee ainutlaatuisen episodin talvisodan historiasta. Sen lähes 2 000 asukasta jäivät kesäkuuhun 1940 asti punarmeijan käsiin. Helmikuuhun 1940 asti siellä yritettiin rakentaa suomalaista neuvostohallintoa, mutta kun siitä ei tullut mitään eikä Suomeakaan ollut kukistettu, siirrettiin asukkaat talvipakkasten purressa parin sadan kilometrin päähän Kaimaojan ja Interposolkan metsätyökeskusten parakkileireihin. Kymmenille tuo taival oli kohtalokas.

Matka jatkui entiseen Neuvosto-Karjalaan Jessoilan Säämäjärven rannalle. Vastassamme olivat paitsi karjalaiset isäntämme myös karjalainen asiantuntijaoppaamme *Ludmila Markianova*, kielen tutkija ja opettaja, syntyisin Saarikosken kylästä Aunuksen läheltä. Hän esitteli meille vanhoja karjalaiskylä. *Ludmila* on yksi asiantuntija pienestä joukosta, joka yrittää elvyttää karjalan kieltä ja on kirjoittamassa muun muassa livvin kielen (aunuksenkarjalan kielimuoto) kielioppia ja vaalimassa karjalan kieltä opettajana pedagogisessa yliopistossa Petroskoissa.

Hänen kertomansa haastateltuista kieliaineiston kokoamisesta kosketti myös sota-aikaa niin, että kun kysymys kosketti sitä, pyysivät haastateltavat aina sulkemaan nauhurin. Sinne noita muistoja ei sopinut

Aleksanteri Syväriläisen luostarin pääkirkossa pääosa seinämaalauksista oli heinäkuuhun mennessä kunnostettu, Karjalan Liiton matkalaiset panivat merkille.

Opettaja Zoja Saveljeva Jessoilasta pitää yllä karjalaista elämämuotoa kannustuen kotikyläläisiäankin livvin kielen ja kulttuurin vaalintaan.

Luovutettu Karjala on luonnollisesti oma kokonaisuutensa, mutta Itä-Karjalassa ovat suomalaiset ja karjalaiset kohdanneet toisensa monin tavoin historian eri vaiheissa

Kohtaamisia Karjalassa

tallentaa.

Jessoilan kulttuuritalossa meille järjestettiin illanvietto, josta menimme kukin tahoillemme meidät majoittaneisiin isäntäperheisiimme. Emäntäni *Zoja Saveljeva* on opettaja, yksi Jessoilan sieluja, joka pitää yllä karjalaista elämämuotoa. Hän on ollut ajamassa muun muassa Stalinin terrorin uhrien muistomerkkiä Jessoilan.

Oman perheensä tarina hänellä on lukuisissa valokuvakansioissa sekä kauniisti laadussa sukupuussa. Oksistossa oli useita punaisia tähtiä merkkinä joutumisesta Stalinin hirvuhallinnon uhriksi. Zojan tätien ja setien kohdalla tähtiä oli kolme, lisäksi oli kolmen sedän kohdalla merkintä sodassa kaatumisesta. Yksi menehtyi talvisodassa Kitelän motissa Pitkärannassa. Omista veljistä kolme oli saanut oksalleen myös punaisen tähden.

****

Kolmas matkapäivä vei meidät pätkän matkaa Säämäjärven rannalle Särkilahden kylään. Siellä oli ensimmäinen näke-

mämme kalmisaa tsasouinneen. Matka jatkui edelleen Korzan, Mangan ja Nuosjärven kautta ohi Prääzän Pyhäjärvelle. Mangassa oli erinomaisessa kunnossa oleva 1700-luvulla laadittu tsasouna korkealla mällä, jonka kainalossa itse kylä sijaitsi.

Ludmila Markianova kertoi kyllistä ja karjalaisuudesta. Olimme Aunuksen karjalan kielialueella (livvi). Seuraavaksi siirryimme Pyhäjärven lyydiläisalueelle. Lyydin kielimuoto on lähellä vepsää oleva murre, joka menee kiilana Syvärin tuntumasta Petroskoin länsipuolitse ohi Karhumäen Seesjärvelle. Uutjärven kylässä meille tarjottiin *Ludmilan* järjestämä lounas. Emäntänämme oli jälleen opettaja, *Zinaida Dubinina*.

Iltruokailun nautimme Nurmoilan kylässä kymmenkunta kilometriä Aunuksesta pohjoiseen. Emäntänämme oli yliopistosta matematiikan professorina eläkkeelle jäänyt *Anni Salikova*. Nurmoila oli taas sodan kokeneille tärkeä paikka. Siellä oli ollut *Arvi Mielonmäen* kohtaamispaikka pesulanportilla. Lampi vaikutti

Arvin vanhoihin muistikuvii nähden kovin vähäiseltä ja siitä oli jäljellä vain pienenevä tiilikasa. Muutoinkin sodan "jälkiä" hyödynnettiin. Esimerkiksi Nurmoilan sotilaskentän pinnan tiivisteenä olleita metallipalkeja oli käytetty runsaasti nurmoilalaisten talojen aitamateriaalina.

Aunuksessa majoituimme kaksi yötä hotelli Olonkassa, joka oli vuosia kestäneen rakennusvaiheen jälkeen valmistuunaan valmiiksi vanha. Siisti se kyllä oli. Viimeinen päivä karjalaiskylään suuntautui Mägrriään ja Kuujärvelle. Lyydiläiskylä Kuujärvi on tunnettu *Olaavi Paavolaisen Synkästä* yksinpuhelusta ja *Yrjö Jylhän* runosta laulu Kuujärvestä. Kuujärven kunnaat, Kuujärven kuu, Kuujärven rannalla karsikkopuu.

****

Ilomantsin runonlaulajan pirtin sieluna ja emäntänä elämäntyönsä tehnyt *Paula Klemola* jätti kotikunnaansa suomalaisten jättäessä Itä-Karjalan kessällä 1944. Matkaseurana alku-

taipaleella hänellä oli *Väinö Pahomov*, joka kuitenkin kääntyi takaisin Aunuksessa, kun matkantekoon tuli mutkia. Vanhemmat jäivät sinne, eikä hän voinut heitä jättää, "viuluun mukaan meni hakemaan". Kotikylässä seurasi väestön kuulusteluja ja Väinö tuomittiin 10 vuodeksi vankeuteen. Hän oli ollut suomalaisessa opettajankoulutuksessa ja juuri saanut pätevyden. Yhteistointa miehittäjän kanssa koitui monen itäkarjalaisen kohtaloksi.

Väinön onni oli, että hän vietti vankeusajastaan ensimmäiset vuotensa Karjalassa, mikä mahdollisti sen, että äiti saattoi tuoda hänelle ruokapaketteja aina silloin tällöin. Kaikki eivät tietenkään päätyneet perille, mutta vähäinenkin lisä oli välttämätön pitämään hengissä. Kotikylässään Väinö oli elämäntyönsä tehnyt vapautumisen jälkeen ja nniistui muutama vuosi sitten saamaan rehaubitoinnin pitkän prosessin jälkeen. Ensimmäisenä anomusten käsittelyjärjestyksessä olivat kuolleet.

Tällaista meille kertoi Väinö Pahomov Kuujärveltä.

Viimeisen päivän matkareittimme kulki Syvärin Luostarille, joka oli vuosikymmenien aikana pahoin rapistunut ja menneisyyden mahtavuudesta oli vain aavistus.

Luostarin toisessa puoliskossa toimii (mieli)sairaala, jonka pihalla muutama potilas käyskenteli. Suomalaisille uutisissakin tutuksi tullut heimoijveljemme *Jalo Heikkinen* asusti siellä vuosikymmeniä ennen pääsyään Suomeen viime vuonna. Rakennuksen sisäpihalla ollut kirkkorakennusta oli alettu restauroida. Jostain ilmestyi äkkiä paikallinen asukas, joka avasi ovet ja saatoimme tutustua pahoin rapistuneisiin taidearteisiin.

****

Matka jatkui Syvärin yli Lotinanpellon kohdalta kohti Pietaria Laatokan etelärantaa. Taisaisen leveän pikatien varrella oli kymmeniä marjan myyjä (lakkoja ja mustikoita). Matkanjohtajamme *Helena Vallan* järjestämien eväiden syöntitauko oli Olhavajoen suulla Staraja Ladogassa, joka on vanhimpia pohjoisen Venäjän kaupunkeja.

Siellä liikutaan Venäjän val-

Liiton retkeläiset otettiin vastaan karjalaisella vieraanvaraisuudella. Jäähvyäisissä olivat tunteet pinnalla.

Terijoella, jonne tulimme hieinan myöhässä viivähdyttämme niin monen mielenkiintoisen kohteen äärellä. Vastassa meillä oli taas paikallinen opas, joka palautti mieleni taas vanhaan. Oppaan puheessa oli jotain tuttua ja kysyyn oletko karjalainen. Hän yllättyi, että arvasin oikein. Hän sanoi olevansa Mägrriän kylästä (Aunuksen läheltä), mutta asunut Leningradissa 1970-luvulta alkaen ja olen jäämässä pian eläkkeelle. Keskustellessamme karjalan kielestä hän tokaisi. Sehän on venäjän sukulaiskieli. "Niinkö?". Siinä kun on paljon samoja sanoja kuin venäjän kielessä. Emme jatkaneet keskustelua, kun oppaamme (opettaja) ei ollut tullut ajatelleeksi, että asia voisi olla päinvastoin. Siis karjalan kieleen on tullut paljon lainasanoja venäjän kielestä, jonka paineessa aunuksilaiset ovat eläneet vuosisatojen ajan. Neuvostomentaliteettiä oli myös siinä, että tarjoilijat lähtivät kotiin työvuoron päättyessä juuri meidän sinne tulleena. Oppaamme joutui palvelemaan meitä tarjoilussa. Että sillä tavalla. Hänellä on ollut sellaisia opettajia.

Karjalaisten kanssa on mukava matkustaa.

Teksti: Antti Laine
Kuvat: Helena Valta